

λος. 'Αφού σου κουβεντιάσω για μένες και μωρά, ιδού μία φρασούλα που την ξεσήκωσα στο Γαλλοελληνικό Λεξικό του κ. Ν. Κοντόπουλου, έκδ. δ', 1901, λ. sein: La mère tend le sein à son enfant, ή μήτηρ προσφέρει τὸν μαστὸν εἰς τὸ εἰαυτῆς τέκνον. Δὲν εἶναι οὔτε μετάφραση. Τὸ γαλλικὸ δὲ λέει m a m e l l e, μαστός, λέει s e i n, βυζί. Μὰ ὁ δάσκαλος τῆ ζωῆ δὲν τὴ βλέπει, δὲν τὴ μεταφράζει καὶ δὲν τὴ θέλει. 'Εσεῖς οἱ γιατροί, ἄρτὰ πρέπει νὰ μᾶς τὰ σιᾶξετε. Εἰστε καὶ παντοδύναμοι. 'Ο κόσμος ἔχει τὴν ἀνάγκη σας. 'Οτι ὄνομα κι ἂ δώσετε στὸ γιαντρικὸ ἢ στὴν ἀρρώστια, ὁ ἀρρώστος τὴ γιαντριά του γυρίζει μετὰ τὴ γιαντριά θὰ χάψῃ καὶ τὰ καλὰ τὰ ὀνόματα. Κοιτάξτε λοιπὸ νὰ μᾶς φτειάσετε ὀνόματα καλὰ, δηλαδή πού νὰ εἶναι καὶ δάφνα καλὰ στὴν υγεία τους, πού ἀρρώστημένα κι ἀπὸ γεννησιμιό τους νὰ μὴν εἶναι. Μὲ τὴν καθαρεύουσα, στὴ γιαντρικὴ, καμιά προκοπὴ δὲ βγαίνει. 'Ανοιξα πολλές φορές τὸ Λεξικὸν 'Ιατρικῆς τοῦ Καρυοφύλλου, 2 τόμοι, 'Αθήνα, 1896—1899. Χρηστὸς ἄνθρωπος ὁ Καρυοφύλλης, καὶ δὲ φταίει. Χρηστὸς ἄνθρωπος κι ὁ 'Αφεντούλης. Μὰ οἱ ὄροι τους, φρίκη. Χαμός καιροῦ, κι ὁ σπουδαστὴς ἔχει πράματα νὰ μάθῃ, ὅχι γλώσσα πού δὲ μαθαίνεται. 'Αφίνω τὴ βάρβαρη καὶ τὴν κωμικὴ τὴν ἐγγέλριον, πού νόημα δὲν ἔχει, ἐνῶ τὸ χειροῦργημα καὶ ταιριάζει κι ἀρχαῖο εἶναι, ἀφοῦ τὸ βρίσκουμε καὶ στὸν 'Ιπποκράτη. Τοῦ κάκου ἐπιστήμη δὲν εἶναι μιὰ ἐπιστήμη ὅπου συνηθίζεται—ἂν μπορεῖ δηλαδή νὰ τὸ προσφέρῃ κανεὶς—μιὰ λέξη ὅπως τάλλοκοτο Ἰσχυανσις. Ματιὰ δὲ ρίξανε στὴ ζωντανὴ τὴ γλώσσα· μὲ τὸ λιγνός, τί δὲν κάνεις; λιγνεμα, λιγνεψη, λιγνεμός, λίγνια, ὕστερις ἀπολίγνεμα, ξελίγνεμα ἢ ἀπολίγνεψη, ξελίγνεψη κτλ. ἢ καὶ σολιγνεμός, σὺν εἶναι πολλὰ ὄργανα μαζὶ πού σολιγνέβουνε κτλ. κτλ. κτλ. Θέλει χειροῦργημα γερὸ ἢ καθαρεύουσα. Τὴ ζωὴ του καὶ τὴν υγεία του τὸ ἔθνος στὴ γλώσσα του θὰ τὴ χρωστᾷ.

'Ο 'Αθάζος, ὁ Μαρκέτης, ὁ Πάλλης, ἡ Α. Παπαδόσκο, ὁ Φωτιάδης, τὸ νοιώσανε ἀμέσως πὺς στοὺς ὄρους τοὺς ἐπιστημονικοὺς πρέπει σήμερὰ νὰ δώσουμε ὅλη τὴν προσοχή μας. 'Ερχομαι καὶ γὼ τώρα κάπως νὰ βοηθῶ. Καὶ ποιανοῦ μπορούσα καλύτερα νὰ φιερώσω τὸ βιβλίο μου παρὰ ἐσένα πού δὲν εἶσαι μονάχα μάστορης στὴν τέχνη σου, μὰ πού κ' ἡ καρδιά σου ἀκόμα εἶναι σπλαχνικοῦ ἀνθρώπου καρδιά; Καρδιά καὶ μελέτη συνάμα χρειάζονται, φίλε

μου, γιὰ κάθε δουλειά· χρειάζονται περισσότερο ἔσως γιὰ τὴ δουλειά πού λέμε. 'Αξίζει νὰ μὴ χάσομεροῦμε κι ἀπὸ τώρα νὰ βάλουμε τὰ δυνατὰ μας.

'Αλλὰ σήμερὰ δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ. Γιὰ τὸ ζήτημα τάχα τί νὰ σοῦ βάλω; Ζήτημα καθαρὸ δὲν ὑπάρχει πιά. Τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ εἶτανε, ἡ γλώσσα μας νὰ γραφῇ, νὰ καταλάβῃ θεοφάνερα ὁ κόσμος πὺς ἔχει τὴν κανονικὴ γραμματικὴ τῆς, τὴν ποίηση καὶ τὴν ἐπιστήμη τῆς. Γράφθηκε, γράφεται καὶ θὰ γράφεται ὁλοένα. Τί ἄλλο θέλεις; Νὰ διδάσκειται στὰ σχολεῖα; Ναί, τὸ θέλω καὶ γώ. Πρέπει μάλιστα. Μὰ τὸ ζήτημα πιά κατατᾶ ζήτημα τῆς πράξης, τῆς ἐφαρμογῆς. Καὶ τὸ σπουδαιότερο σ' ὅλα τὰ ζητήματα, τὸ μόνο, εἶναι νὰ ὑπάρχῃ πρῶτα, πρῶτα νὰ ζῇ, πρῶτα νὰ βασιλέβῃ ἀψηλά—ἢ ὅπως μερικοὶ τὸ θαρροῦνε ἀπραχτᾷ κι ἀνεφάρμοστα—ἢ ὁδηγήτρα 'Ιδέα.

'Αρχινημένο τρίτη, δεκοχτὴ, τελειωμένο, πέμτη, εἰκοσι τοῦ Σιαβροῦ, 1906.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ «ΗΣΚΙΟΥΣ ΣΤΑ ΝΕΡΑ»

1.

Βραδιάζει. Καὶ τ' ἀπόφεργο σιτὴ δύση
Ζητάει ὀπίσω ἀπ' τὰ βουνὰ λιμέρι.
'Ησίοι πετοῦν σὸν κάμπο σὺν ἀστέρι
Ποὺ πάει τίς νύχτιες τοῦ σκηνὸς νὰ στήσῃ.

Μὲ κάποιον φόβο ἀπὸ τὴ μαύρη φύση,
Σὰ νὰ τῆς εἶχε μουσικὸ καρτέρι,
Δεῖλὸ ἢ ψυχὴ μου ἀπλώνει τ' ἄυλο χέρι
Τὴν τριάντα καρδιά μου ν' ἀναστήσῃ.

Κ' ἐνῶ τριγύρω καὶ φτερουγίζει
Μ' ὄση πνοὴ οἰοῦν τοῦ πουροῦ τ' ἀστέρια,
Καὶ φαίνεται σιγὰ νὰ λαμπυρίζῃ

Τὸ σκότος κάτω ἀπὸ τὰ μαύρα αἰθέρια,
Νοιώθω τὴν πλάκα τῆς καρδιᾶς τῆ στέρια
Στοῦ στήθους μου τὰ βάθη ν' ἀργοτερίζῃ.

2.

Θλιμένη ἢ νύχτα κλαίει μαυροτυμένη
Μὲς σ' οὐρανοῦ τοὺς δρόμους καὶ τ' ἀστέρια
Σὰ σὲ κηδεῖ ἀνάφου ἀγιοκέρια
Γιὰ τὴ σελήνη πού δὲν χλωμασμένη

Πῶς ἀπ' τὴ λαγαριά τὴ φουρτωμένη
Θάφτει τὴ λάμψη τῆς. Καὶ ταῖρια ταῖρια
Βλέπεις τοὺς ἡσίοις σὺν μὲ χίλια χέρια
Ν' ἀπλώνουν μιὰ σκιά ἀναμαλλιασμένη

Τοὺς πόνοις νὰ σκεπάζουν μὲς σὺν δάση.
Μιὰ θλίψη ναυοῦριζει τὴ μαγεία
Τοῦ σκότους· καὶ τὸ κλῆμα πρὸ τὰ κρύα

Τὰ σπήλια ἢ νεροτάλα ἔχει σκεπάζει
Μιὰ ψυχὴ συντροφεύει πού ἔχει χάσει
Καὶ σὺν τῆς σελήνης τὴ γοητεία.

3.

Μουγκρίζουν τ' ἄγρια κύματα μπροστὰ μου,
Σὺν δέρονται καὶ πέφτουν ματωμένα
Κ' οἱ ἀστραπεὶ φωτίζουν τ' ἀφρισμένα
Νερά πού συνεπαίρνουν τὴν καρδιά μου.

Καὶ πάω ν' ἀγκαλιασθῶ ἀπ' τὰ σωθικὰ μου
Στ' ἀργομάλι τὰ φύκια τ' ἀπλωμένα,
Ν' ἀκούσω ξεψυχήματα χυμένα
'Απ' τῶν κυμάτων τὴν ὀργὴν ἐκεῖ χάμου.

Καὶ σιτὴς καρδιᾶς τὴν μπόρα πού μὲ δέρνει
'Η ψυχὴ μου μονάχη παραδέρνει.
'Ο ἀφρός τῆς θάλασσας πού ἐμπρός μου γέρνει

Νὰ ψάλλω λέει σὺν ἄγρια συναυλία.
Μὰ σιτὴς καρδιᾶς τὴ φλογερὴ ἀρμονία
Στὴν τρικυμιὰ πετῶ τὴν τρικυμιὰ.

4.

Τὴν ἡμερὴ σου λάμψη, ὦ φεγγαράκι,
Μὴ μοῦ ἀρνηθῇς τὴν ὕστερη βραδιά,
Τ' ὄχρὸ μεδιολιά σου ἀπ' τὴν καρδιά
Μοῦ διώχνει κάθε πόνου τὸ φαρμάκι.

Σὺν βλέπω τῶν ἀχιθῶν σου τ' αὐλάκι
Τῶν δέντρων νὰ ποτίζῃ τὰ κλαδιά,
'Αχόρταστα ἀναπνέω μιὰν εὐωδία
Ποῦ τῆς καρδοῦλας μου ὀδηγεῖ τὸ δοιάκι.

Καὶ κάτω ἀπὸ ἕναν ἡσίο ἀσημασμένο
Ποῦ τὸν κεντρεῖ τὸ μουσικὸ σου φῶς
Σ' ἄλκυα χέλλῃ ὁ πόθος μου ὁ κρυφός

'Εκπνέει κ' ἕνα φιλὶ ξετρελλασμένο
Στέλνω σ' ἐσὲ, φεγγάρι ἀγαπημένο,
Διὸς σου καὶ τῆς τύχης σου ἀδερφός.

1904

ΜΗΤΣΗΣ ΚΑΛΑΜΑΣ

Ο ΊΣΚΙΟΣ ΤΟΥ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΕΝ. Πῶς μ' ἀναγκλιάζει αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

ΖΩΗ. Ναί, ἔτσι πού πέφτουν οἱ ἀχτίδες του δίνουν ὁμορφους σ' ὅλα χρωματισμούς.

ΕΕΝ. Δὲν τὸ χαίρουνται μονάχα τὰ μάτια μου· τὸ φῶς αὐτὸ πέφτει μέσα μου· φτάνει ἴσαμε τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου.

ΖΩΗ. Εἴνη, θαρρῶ πὺς σὲ βαραίνει κάποια λύπη, πού δὲ θέλεις νὰ τὴ φανερώσῃς.

ΕΕΝ. 'Οχι· σήμερὰ νοιώθω βαθιά...τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς.

ΖΩΗ. Δὲν τὸ πιστεύω· τὸ χαμόγελό σου δείχνει πίκρα καὶ στὴ ματιὰ σου καθρεφτίζεται ἡ λύπη.

ΕΕΝ. Δὲν ἔχω τίποτα πού νὰ μὲ λυπήσῃ.

(*) Κοίταξε φύλλα 223, 224, 225 καὶ 126.

ΖΩΗ. Τὰ χτεσινὰ μου λόγια σὲ πείραζαν, ἀγαπημένη μου· ἔ;

ΕΕΝ. Χτὲς ἴσως...μὰ τώρα δὲν ἔχουν πιά γιὰ μένα καμιά δύναμη.

ΖΩΗ. 'Αλήθεια; δὲν ξέρεις πόσο μετάνιωσα κατόπι γιὰ τὰ ὅσα σοῦ εἶπα.

ΕΕΝ. Τὸ καημένο τὸ παιδί! μὰ ἐσύ, Ζωή μου, δὲ μοῦ πες τίποτα· νομίζεις, ὅτι τὴν ὥρὰ κείνη μιλοῦσες ἐσύ;

ΖΩΗ. Μὰ...

ΕΕΝ. 'Οχι, καλὴ μου. 'Εσύ ἦσουν μονάχα τὸ στόμα· τὰ λόγια εἶταν τῶν ἄλλων, τῶν ξένων, πού μιλοῦνε χωρὶς καὶ νὰ φανερόνουνται ποτέ. Γι' αὐτὸ ἔχουν καὶ τέτοια δύναμη τὰ λόγια τους. 'Ανίσως καὶ βλέπαμε ποῦθε καὶ πὺς γεννιοῦνται δὲ θὰ μᾶς φόβιζαν τόσο, μῆτε θὰ μᾶς λυποῦσαν.

ΖΩΗ. Καλύτερα νὰ μὴ προσέχουμε ποτέ σ' αὐτά.

ΕΕΝ. Ναί· βλέπεις ὅμως, ὅτι δὲν εἴμαστε λεύτεροι νὰ μὴ προσέχουμε, ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἡ προσοχὴ τοῦ κόσμου σ' ὅ,τι λέμε ἢ κάνουμε ἀναγκάζει καὶ τὴ δική μας νὰ γυρίσῃ πρὸς τὰ λόγια τους. Αὐτὸ εἶναι φυσικὸ.

ΖΩΗ. 'Αλήθεια· δὲ μᾶς ἀφίνει ὁ κόσμος νὰ λησμονήσουμε τὰ ἔργα μας.

ΕΕΝ. Δὲ θέλει νᾶμαστε λεύτεροι ἀπ' αὐτόν· Μὰ καὶ σὲ πρόσεξαν οἱ ἄλλοι, δὲν εἶσαι πιά μόνος, δὲν βλέπεις τὸν ἑαυτό σου. Θέλεις δὲ θέλεις ἀρνέσαι τὴ μοναξιά σου καὶ δὲν ἀκούς πιά τίς μουσικὲς φωνὲς πού ναοῦριζαν τὴν ψυχὴ σου μὲ τὸ γλυκὸ τους μουρμούρισμα. Εἶσαι πιά μέσα στὸν κόσμο καὶ τὸ βουητὸ του σκεπάζει καὶ πνίγει τίς ἀγαπημένες σου φωνές.

ΖΩΗ. Σὲ φοβίζει πολὺ ὁ κόσμος, Εἴνη μου.

ΕΕΝ. Ναί, γιὰτὶ μοῦ παίρνει τὴ λευτεριά μου.

ΖΩΗ. Μπᾶ! μὴ δίνῃς προσοχὴ σοῦ λέω καὶ πάλι· αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο.

ΕΕΝ. Τὸ νομίζεις· μὰ νὰ μὴ σοῦ τὸ φυλάξῃ ἡ τύχη σου νὰ γνωρίσῃς ὅπως ἐγὼ τὸν κόσμο καὶ νὰ τὸν φοβηθῇς ὅπως ἐγώ.

ΖΩΗ. Χωρὶς νὰ θέλῃς, μοῦ τὸ φανερῶνεις, ὅτι σὲ τυραννάζει κάποια βαθεῖα λύπη.

ΕΕΝ. 'Ισως...ἀλλὰ δὲ θὰ κρατήσῃ πολὺ, ἐπειδὴ γλήγορα θὰ ξαναβρῶ ἐγὼ μονάχη τὴ λευτεριά μου. Μὲ φόβισε ὁ κόσμος, μὰ δὲ μοῦ πῆρε καὶ τὴ δύναμη νὰ κοιτάζω μακρύτερα μὲ τὸ ἀτάραχο μάτι τῆς ἀθωότητάς μου καὶ νὰ ἰδῶ πού κρύφτηκε ἡ χαμένη γαλήνη μου· κ' ἡ φευγάτη λευτεριά μου.